

BİR RADİKAL DEMOKRASİ TEORİSİ OLARAK MÜZAKERECİ DEMOKRASİ

Deliberative Democracy As A Radical Democracy Theory

Gökçe Zabunoğlu*

ÖZ

Liberalizm ve demokrasi birbirinden farklı temellerden yola çıkan iki gelenek olmasına rağmen bu iki kavram yirminci yüzyılda o denli bütünleşti ki demokrasi denildiğinde akla liberal demokrasi gelir oldu Liberal demokrasi temsili demokrasi ile liberalizmin sanayileşmiş toplumun oluşmaya başladığı sanayi devrimi döneminde bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde reel sosyalizmin yıkılmasıyla kimi düşünürlerce serbest piyasa ekonomisi ile liberal demokrasinin alternatifsiz bir demokrasi tipi olduğu iddia edilmiştir. Ancak liberal demokrasinin uygulama alanı olan ulus devlet, başta küreselleşme olmak üzere kapitalist sistemde ortaya çıkan krizler gibi sebeplerle bir kriz içine girmiştir. Bu kriz durumu liberal demokrasinin alternatifsiz ve üstün bir model olduğu düşüncesinin geçerli olamayacağını da ortaya çıkarmıştır. İçinde bulunulan krizden çıkış için liberal demokrasiye alternatif oluşturacak çeşitli demokrasi düşünceleri ileri sürülmüştür. Habermas'ın öncülüğünü yaptığı müzakereci demokrasi kuramı, halkın yönetime etkin şekilde katılımını hedefler. Habermas bu bağlamda bütün insanların katılabileceği bir müzakere sürecinden bahseder. Bireyler bu süreç içerisinde hiçbir sınırlama olmaksızın sürece katılmada özgür ve eşittir. Bu çalışmada, Habermas'ın müzakereci demokrasi kuramı ve bu kuramın temel argümanlarını ve bu kurama getirilen eleştiriler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, Demokrasi, Radikal Demokrasi, Müzakereci Demokrasi, Jürgen Habermas

Makalenin geliş tarihi: 12.06.2017 **Makalenin kabul tarihi:** 02.01.2018

* Dr., Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı.

ABSTRACT

Although, liberalism and democracy are two customs emerging from different basics, these conceptions so integrated that, when said democracy, liberal democracy comes into mind first. Liberal democracy has emerged with the integration of representative democracy and liberalism during industrial revolution. In the last quarter of the twentieth century, with the collapse of actually existing socialism, free market Economy and liberal democracy are claimed to be an unprecedented type of democracy by some thinkers. However, nation-state, application area of liberal democracy, notably globalization, get into a crisis due to reasons as the emerging crises in the capitalist system. This crisis showed the idea that liberal democracy is unprecedented and superior model not valid. To overcome this crisis various democracy ideas suggested as alternative to liberal democracy. The theory of deliberative democracy lead by Habermas aims active participation of people. In this context, Habermas, mentions a deliberation period that all people can actively participate. People, in this period, are equal and free to participate to this process. In this study, the theory of deliberative democracy of Habermas and basic arguments of this theory and critics to this theory are analyzed.

Keywords: Liberalism, Democracy, Radical Democracy, Deliberative Democracy, Jürgen Habermas

GİRİŞ

“Bir Tanrılar ulusu olsaydı, demokrasiyle yönetilirdi. Böylesi mükemmel bir yönetim tarzı insanlara göre değildir.” Rousseau, “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde ideal demokrasinin kusursuzluğunu bu şekilde ifade etmiştir.

Bu çalışmada, her ne kadar belli bir dönemden sonra ortaya çıkan “müzakereci demokrasi” kavramı üzerinde durulmuş olsa da, demokrasinin “yaşayan” bir kavram olduğu gerçeği göz önünde tutulmalıdır. Kökeni Eski Yunan kent-devletlerine kadar uzanan demokrasi kavramı, bugün aynı şekilde canlılığını korumakta ve ilkeler bazında tartışılmaya devam edilmektedir.

Demokrasi, insanoğlu için gerçekleşmeyecek bir ideal mi, yoksa yaşayan ve yaşadıkça gelişen, değişen ve evrimleşen bir kavram olarak mı varlığını sürdürecektir? Burada asıl vurgulanması gereken, demokrasi kavramının toplumların gelişmelerine ve içinde buldukları dönemin koşullarına göre değişmesinin olağan olmasıdır. Dolayısıyla önemli olan, demokrasinin, içinde bulunduğu dönemin özelliklerine göre ideali yansıtır yansıtmadığı gerçeğidir. Daha açık bir ifadeyle, Antik Yunan kent-devletlerinde kadınlara, yurttaş

olmayanlara veya kölelere söz hakkı tanınmaması o dönemin koşullarında olağan karşılanabilir. Günümüzde de demokrasi kavramı tartışılmakta ve demokrasi idealinin belirlenebilmesi için yeni ilkeler ileri sürülmektedir.

Bu çalışmada radikal demokrasi kuramının bileşenlerinden biri olan “müzakereci demokrasi” kavramı üzerinde durulacaktır. Habermas’ın öncülüğünü yaptığı müzakereci demokrasi kuramı, halkın yönetime etkin şekilde katılımını hedefler. Habermas bu bağlamda bütün insanların katılabileceği bir müzakere sürecinden bahseder. Bireyler bu süreç içerisinde hiçbir sınırlama olmaksızın sürece katılmada özgür ve eşittir.

Müzakereci demokrasiyi farklı kılan temel özellik, süreç içerisinde farklı kimlik ve grupların katılımına olanak sağlaması ve bunu demokrasinin zorunlu bir gereği olarak görmesidir. Bu sayede din, ırk, cinsiyet vs. bakımdan temsil edilmediğini düşünen bireyler, müzakereye katılarak kendi sorunlarını gündeme getirme fırsatı bulabilecektir. Bu kuram her ne kadar teorik olarak savunulsa da -başta fiziki imkânsızlıklar olmak üzere- uygulamada bir takım sorunlarla karşılaşacağı da belirtilmektedir.

Müzakereci demokrasinin ortaya çıkış süreci, ilkeleri ve müzakereci demokrasiye yöneltilen eleştiriler temel başlıklar olarak bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir. Günümüzde müzakereci demokrasinin uygulama alanının sınırları yine bu başlıklar etrafında irdelenecektir.

1. LİBERAL DEMOKRASİ ve TEMEL KAVRAMLARI

1.1. Tanım ve Temel İlkeler

Siyasal sistemlerdeki anlamıyla “liberal” sıfatı, iktidarda var olan gücü sınırlandırmayı ifade ettiği gibi, aynı zamanda bireysel özgürlük meselesini de içerir¹.

Liberaller, Lord Acton’ın, “İktidar yozlaşır, mutlak iktidar mutlaka yozlaşır” düşüncesini çoğunlukla paylaşırlar. Buradan hareketle iktidarın sınırlandırılması sorunu gündeme gelir. ŞAHİN, derlediği eserinde, Atilla Yayla’nın liberalizmi özetleyen şu sözlerine yer vermektedir: “*Liberalizm, siyasi bir doktrin olarak, bireyi komünitelere karşı güçlendirmek ve egemenin bireyler ve birey grupları üzerindeki iktidarını sınırlandırmak iddiasıyla doğmuştur*”².

Giovanni Sartori’ye göre ise, liberal demokrasi iki ayrı unsurdan oluşmaktadır. Birinci unsur halkı özgürleştirmek (liberalizm), ikinci unsur ise

¹ Holden B., *Liberal Demokrasiyi Anlamak*, (Çev. Hüseyin Bal), 2007, s.14.

² Şahin B., *Demokrasi Teorisinde Güncel Tartışmalar*, 2008, s.14-15.

halkı yetkilendirmek veya iktidarla donatmaktır (demokrasi). Başka bir anlatımla liberal demokrasi, halkı egemen gücün zorbalığından korumak anlamına gelen “*demo-protection*” ve halk yönetimini uygulamaya geçirmek anlamına gelen “*demo-power*” unsurlarından meydana gelir³.

Robert Dahl liberal demokrasi için asgari usul şartları olması gerektiğine dikkat çekerek, bu şartları şu şekilde özetlemiştir⁴:

a) Seçilmiş görevliler b) Kapsayıcı seçme hakkı c) Özgür ve adil seçimler d) Mevki için yarışma hakkı e) İfade özgürlüğü f) Alternatif enformasyon (bilgi kaynaklarına ulaşma hakkı) g) Örgütsel özerklik

Robert Dahl ayrıca, Antik Yunan demokrasi anlayışının dönüşüme uğradığını ve modern dönemdeki halini aldığını belirterek, liberal demokrasinin bu dönüşüme yanıt niteliğinde olduğunu ifade eder. Burada Dahl, sözü edilen dönüşümün “temsil” aracılığıyla gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu bağlamda temsil kavramı, ulusal devletleri demokratikleştirmeye yardımcı bir araç olarak hem tarihsel bir olgu hem de eşitlik mantığının geniş ölçekli bir siyasal sisteme uygulanması anlamına gelir. Dahl’a göre, demokrasinin mutlaka yurttaşların ortak bir platformda toplanmasına yetecek kadar küçük ölçekli kentlerde uygulanabileceği düşüncesi de gerçeği yansıtmamaktadır⁵.

1.2. Liberal Demokraside Kamusal Alan Kavramı

Kamusal alan, içerdiği unsurlar gereğince siyasi modellere göre farklı anlamlar taşıyabilen bir kavramdır. Bu nedenle burada cumhuriyetçi model ve liberal modelin kamusal alana atfettiği önem üzerinde durulacaktır.

Cumhuriyetçi model, kamusal alanda alınan kararları “öncelikli” kabul eder. Bu modelde kamusal alanın doğru bir biçimde teşkilatlandırılması, halkın ortak iyiliğini güvence altına almanın tek yolu olarak kabul edilir. Kamusal alanın devletten bağımsız olmasının yanı sıra ekonomi alanından da bağımsız olması, cumhuriyetçi modelin diğer kuramlardan farkını ortaya koyar. Böylelikle siyasal iletişimin hem siyasi otoriteye tabi olması, hem de piyasa sistemi içerisinde kaybolması önlenmiş olur⁶.

³ Erdoğan M., *Anayasal Demokrasi*, 10. Basım, 2013, s.245.

⁴ Tunç H., “*Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı*”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XII, Y.2008, Sayı:1-2, s.1121.

⁵ Özalp A., “*Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği Ve Müzakereci Demokrasi*” Uluslararası Davraz Kongresi, S.D.Ü, 24-27 Eylül 2009, Isparta, (https://www.academia.edu/1352469/MODERN_PARADİGMANIN_KRİZİ_VE_DEVLET_ÜZERİNE_ETKİLERİ), s. 6

⁶ Sunay R., “*Cumhuriyetçi-Liberal-Müzakereci Kamusal Alan Modelleri ve Türkiye’de Kamusal Alanın Gelişimi*”, *SUHF Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3-4, Yıl 2002 s.56.

Liberal modelde ise, kamu hayatına katılmak üstün bir değer taşımamakta, sadece araçsal bir işlev görmektedir. Liberal modelin kamusal anlayışında “bireysellik” kavramı ön plandadır. Bu açıdan liberal modelde önemli olan bireysel tercihlerin gerçekleşebileceği barışçı bir sosyo-politik alanın varlığıdır. Ayrıca liberal model kamusal alanda tartışılacak konular bakımından bir sınır çizer. Bu bağlamda Rawls, kamusal aklın tüm siyasi sorunlar için değil, yalnızca anayasal esaslar ve temel adalet sorunları bakımından geçerli olduğunu belirtmektedir⁷.

1.3. Liberal Demokraside İki Temel Kavram: Özgürlük ve Eşitlik

Demokrasi ve liberalizm arasında doğrudan bir bağıntı olmadığını öncelikle vurgulamak gerekir. Bunun nedeni; demokraside eşitlik, yönetenle yönetilenin özdeşliği ve halk egemenliği ön planda iken, liberalizmde bireysel özgürlük kavramının ön planda tutulmasıdır⁸.

Burada özgürlük kavramından kastedilen bireyin özgürlüğüdür. Bireyin toplumsal yaşamdaki konumu ele alındığında, bireysel özgürlük bireylerin sosyal ve siyasal çevreleri bakımından özgür olmalarını ifade eder. Öte yandan bireyin halk kitlesi tarafından bastırılacağı düşüncesi, demokrasinin özgürlüğe yönelik tehdit unsuru olarak algılanmasına yol açar. Halkın iradesi bazı bireylerin iradeleriyle çatışabilir ve onların özgürlüğünü ortadan kaldıracaktır⁹.

Eşitlik kavramı ile halkın karar alması arasında doğrudan bir ilişki vardır. Şöyle ki; kararları halk aldığına göre, halkı oluşturan bireyler karar alma sürecine dâhil olmalıdır. Bu durumda bireyler karar alma sürecinde eşit söz hakkına sahip olmalıdır. Demokrasinin eşitliği sağlamaya yönelik en önemli ilkelerinden olan “bir kişi bir oy” düşüncesi doğrudan bunu ifade eder¹⁰.

2. LIBERAL DEMOKRASİYE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

2.1. Genel Olarak

Demokrasinin ilk örneği olarak kabul edilen Antik Yunan kent-devletlerinde nüfus sayısının az oluşu “doğrudan demokrasinin” uygulanması açısından elverişli bir ortam yaratmıştı. Bu bağlamda, Atina 418.000 kişilik bir nüfusa sahipti ve oy kullanmaya yetkili 41.700 kişi bulunmaktaydı¹¹.

⁷ ibid.

⁸ Özalp, s.6.

⁹ Erdoğan, s.246-247.

¹⁰ İbid, s.249.

¹¹ Nalbant A., “Tarihsel Bağlamıyla Demokrasi ve Cumhuriyet Kavramları ya da Atina Demokrasisi ile Roma Cumhuriyetinin İdeolojik ve Kurumsal Yapıları”, *Argumentum Dergisi*, S. 18, 1992, s.1. Antik

Coğrafi olarak devletlerin geniş bir alana yayılmamış olması, doğrudan demokrasinin uygulanmasındaki önemli etkenlerden bir diğerydi. Gerek nüfus sayısı, gerekse ülkelerin içinde buldukları coğrafyaların büyük olması “doğrudan demokrasinin” uygulanmasını günümüzde artık imkânsız kılmaktadır. Bu imkânsızlık, 18. yüzyılda demokrasinin ikinci adımı olarak “*temsil*” düşüncesinin önünü açmıştır. Temsil anlayışının liberal düşünce sistemiyle bir araya gelmesi sonucunda da temsili liberal demokrasi ortaya çıkmıştır¹².

Günümüzde temsil kavramının halk iradesini yeterince yansıtmadığı, sınıf farklılıklarını göz ardı ettiği, çoğulcu olmadığı yönünde birçok eleştiri liberal demokrasiye karşı ileri sürülmektedir.

2.1.1. Temsil İlkesine Yönelik Eleştiriler

Liberal demokrasi ile ilgili olarak, vatandaşların iradeleriyle onlar adına alınan siyasal kararlar arasında gittikçe artan bir mesafe olduğu yönünde ciddi şüpheler vardır. Burada siyasi temsilcilerin çıkarlarının ön planda olduğu, halkın iradesinin ise göz ardı edildiği belirtilmektedir. Düzenli aralıklarla yapılan seçimlerde vatandaşlar aktif rol oynasa dahi, iki seçim arası dönemde kendi adlarına alınan kararlarda pasif durumda kaldıkları ifade edilmektedir¹³.

2.1.2. Sınıf Farklılıklarıyla İlgili Eleştiriler

Küreselleşmenin ideal düzenini yansıtan demokrasi anlayışı ile günümüz liberal demokrasisi kıyaslandığında; liberal demokrasinin kimlik, cinsiyet, ırk, kültür, din, etnik köken gibi vatandaşlık dışında kalan kurucu öğeleri göz ardı ettiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda liberal demokrasi çoğulculuğu ve farklı sınıfların karar alma süreçlerine katılımını sağlayamamıştır¹⁴.

2.1.3. Siyasal Partilere Yönelik Eleştiriler

Günümüz liberal demokrasilerinde siyasal partiler, toplum ile devlet arasındaki iletişimi sağlama misyonunu yitirmiştir. Bunun yerine, gerekli siyasal zorunlulukları yerine getirebilmek ve ayrıca seçimlerde diğer siyasal

Yunan’da katılma hakkının sınırları için ayrıca bkz. Eroğul C., *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, 2.Baskı, Ekim 1999, s.21.

¹² Özdemir G., “*Farklılıkların Kesiştiği Coğrafyalar İçin Bir Öneri: Radikal Demokrasi*”, *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi*, C. 20, S. 1, 2013, s.78.

¹³ Sitebölükbaşı Ş., “*Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi*”, *Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi*, S.10, 2005, s.140.

¹⁴ Kaya Erdem B., “*Radikal Demokrasi Kuramı Bağlamında Yeni Medyanın Geleceği: Wikileaks Örneği*”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.40, 2011, s.11.

partilerle rekabet edebilmek için uzman kadrosu oluşturma gayesi içerisine girmişlerdir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, temsile dayalı seçim sistemlerinde, yurttaşlar sınırlı sayıda alternatif arasından seçim yapmaya zorlanmakta ve bu durum liberal demokrasinin meşruluğunu zedelemektedir¹⁵.

2.1.4 Çoğunlukçu Yapıya Dair Eleştiriler

Liberal demokrasilerde seçim yoluyla iktidara gelen siyasi otorite çoğunluğun oyunu almıştır. Burada yer alan temel sorun, çoğunluğun bütün yönetim organlarını ele geçirmesi ve yönetim gücünü azınlığın sahip olduğu eşit hakları yok etmeye yönelik olarak kullanmasıdır. Bu durum, eşitliği temel prensip olarak kabul eden liberal demokrasi modelinin meşruluğunu yitirmesine yol açmıştır. Marksist görüş ise, çoğunluğu sağlamış olan bireylerin iradesinin siyasal sürece yansıdığını, ancak çoğunluk sağlayamamış farklı görüşteki grupların siyasal sürecin dışında bırakıldığını vurgulamaktadır¹⁶.

2.1.5. Ulusçuluk Eleştirileri

1789 Fransız Devrimi sonrası oluşan milliyetçilik akımı ulus-devletlerin doğmasına sebep olmuştur. Milliyetçilik akımına göre devlet sınırları uluslara göre belirlenmiştir. Daha açık bir ifadeyle, devlet içerisinde yer alan farklı kimlik ve kültürler, ulusçuluk anlayışıyla bir potada eritilerek tek-tip yurttaş modeli ortaya çıkarılmıştır. Tarihsel süreç içerisinde farklı kimliklere sahip yurttaşlar, farklılık arz eden gruplara aidiyetlerini ifade edememekle birlikte, liberal demokrasinin özgür birey kavramına olan ihtiyacını karşılamıştır¹⁷.

Ulus-devletlerde uygulanan liberal demokrasi ilkelerinin bir sonucu olan tek-tip yurttaş modeli Nietzsche tarafından yoğun biçimde eleştirilmiştir. Nietzsche, evrensel gerçeklik adına ileri sürülen ve modernliğin yarattığı tek-tipleştirmenin artık anlamsız olduğu görüşündedir. Nietzsche'ye göre insanoğlu, yaşamın anlamını ve bağlanacağı değerleri, özgürlük içinde yeni baştan yaratmak zorundadır¹⁸.

2.2. Liberal Demokrasiye Yönelik Çözüm Önerileri

Liberal demokraside halk iradesinin yönetimde daha etkin olabilmesi, yani meşruluk sorununun giderilebilmesi için farklı görüşler ortaya atılmıştır.

¹⁵ Şimşir E., *Liberal Demokrasinin Demokratikleştirilmesinde Alternatif Usuller: Müzakereci Demokrasi Kurumları ve Sınırlılıkları*, s.112-113 içinde (Şahin, 2008)

¹⁶ Sitembölükbaşı, s.141

¹⁷ Tok N., *Çok Kültürlülüğün Meydan Okuduğu Milliyetçilik Kimlik Siyaseti: Ulus, Ulus-Devlet ve Liberal Demokrasi*, s.73-77. İçinde (Şahin, 2008)

¹⁸ Okutan Ç., "Post Marksist Düşüncede Radikal Demokrasi Projesi", *Liberal Düşünce Dergisi*, Cilt:11, No:41-42, 2006, s.92.

Kimi yazarlar, liberal demokrasinin bazı ilkelerini eleştirerek bu ilkelerin revize edilmesi gerektiğini ifade ederler. Meşruluk krizine karşı temel çözüm önerileri şunlardır¹⁹:

2.2.1. Dönem Sınırlandırması

Temsilcilerin birçok dönem parlamentoda kalarak temsilciliği meslek haline getirmeleri, temsil ilkesinin amacına ters düştüğü için eleştirilmektedir. Bu noktada dönem sınırlaması getirilerek halkın sorunları amaca uygun bir biçimde parlamentoya yansıtılabilir.

2.2.2. Parlamentonun Çalışma Yönteminin Değiştirilmesi

Bu görüşü savunanlara göre, parlamentonun rolünün yeniden belirlenmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda parlamentonun siyasi değeri artırılmalı ve daha müzakereci biçimde çalışması sağlanmalıdır.

2.2.3. Üçüncü Yol Önerisi

ABD Başkanı Clinton, sivil toplumun güçlendirilmesi ve devletin aşırılıklarının giderilmesine yönelik üçüncü bir yol önerisi sunmuştur. Bu düşünceye paralel olarak bazı siyaset bilimciler, gönüllü kuruluşlara daha fazla katılmayı, daha sorumlu bir kamu iletişim teşkilatının varlığını, kamu yararı konusunda vatandaşların müzakere içerisinde olmalarını önermiştir.

3. RADİKAL DEMOKRASİNİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

3.1. Marksizmin Eleştirilmesi

Sovyet rejiminde sosyalizmin olumsuz sonuçlarını gören Laclau ve Mouffe, eşitliğe dayalı ve tabiiyet anlayışını bertaraf eden yeni bir düşünce ortaya attılar. Bireyi ve farklılıkları görmezden gelen sosyalist devletçi yaklaşımın baskı unsuru haline geldiğini, marksizmin çoğulcu grupları anlamada başarısız olduğunu ifade etmektedirler²⁰.

Laclau ve Mouffe tarafından marksizme getirilen bir başka eleştiri ise, marksizmin bütün sosyal ilişkileri sınıf kavramına indirgemesi ile ilgilidir. Buna göre proletaryaya atfedilen imtiyazlı sosyal rol artık anlamını yitirmiştir. Her iki yazar da bütün sivil grupların sosyal değişimde etkin olabileceğini belirterek, feministlerin, çevrecilerin, sendikaların sosyal değişimde aktif rol oynaması gerektiğini savunmaktadır²¹.

¹⁹ Sitembölükbaşı, s.144-147.

²⁰ Yılmaz A., *Çağdaş Siyasal Akımlar (Modern Demokraside Yeni Arayışlar)*, 2001, s.279.

²¹ Okutan,2006, s.88.

Benzer şekilde Laclau ve Mouffe ortaya koydukları düşünceler çerçevesinde, kapitalizmin dönüştürülmesi gerektiğini, bu dönüşümün ise çoğulcu demokratik bir anlayışla gerçekleşeceğini belirtir²².

3.2. Radikal Demokrasinin Ortaya Çıkışı

1970'li yıllarda ortaya çıkan *Yeni Toplumsal Hareketler* modern yaklaşımın tek-tipleştirme idealine karşı bir duruş sergilemiştir. Hareket içerisindeki her bir birey türdeşleştirilmiş bir nesne değil, somut ve akli özellikleri olan bağımsız bir kişiliktir. Post-modern siyasal açılımların etkisiyle farklı kimlik ve gruplara meşru bir zemin kazandırma hareketi başlamıştır. Bu anlamda radikal demokrasi; modernizm, post-modernizm, yeni toplumsal hareketler gibi son zamanlarda farklı kimlik politikalarına yönelik tartışmaların ve demokrasinin derinleştirilmesi gereğinin bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Post-marksist ve post-modern yaklaşımların etkisinde kalan radikal demokrasi, temsili liberal demokrasi ile katılımcı demokrasinin temsil, katılımcılık ve çoğulculuk gibi temel sorunsalları farklılıklar bağlamında kurgulamaktadır²³.

Demokrasi kavramına yüklenen her anlam, dönemin içinde bulunduğu şartlara göre değişmekte, gelişmekte ve bunun neticesinde yeni demokrasi teorileri ortaya atılmaktadır. Liberal demokrasinin içinde bulunduğu temsil krizini çözme hedefi, sosyal bilimcileri yeni arayışlara yöneltmiştir. Bu bağlamda çoğulculuk ile katılım olgusunu somutlaştıran yeni düşünceler ortaya atılmıştır²⁴. Radikal demokrasi de bu düşüncelerden birisi olup 1980'li yıllarda Chantal Mouffe ve Ernesto Laclau tarafından gündeme getirilmiştir²⁵.

Laclau ve Mouffe, liberal demokrasiyi reddetme eğilimi içerisinde olmamışlardır. Onlara göre, günümüz solunun görevi, liberal demokratik ideolojiyi reddetmek değildir, aksine onu radikal ve çoğulcu bir demokrasi temelinde derinleştirmek ve genişletmektir²⁶.

4. RADİKAL DEMOKRASİ KURAMI

4.1. Radikal Demokrasi Kavramı

Radikal demokrasiyi tanımlayabilmek için iki temel argümanın önemine vurgu yapmak gerekir. Bunlardan ilki, kökleri J. J. Rousseau'ya kadar uzanan,

²² Özdemir, s.82-83.

²³ Özdemir, s.83-84

²⁴ Erdem, s.11.

²⁵ Okutan, s.87

²⁶ İnce M., *Çağdaş Siyaset Felsefesinde Agonistik Politika*, Doktora Tezi, Ankara 2011, s.51-52

kamusal alanı ilgilendiren konularda karar verirken en geniş katılımın sağlanmasıdır. İkincisi ise, karar alma sürecinde müzakerenin önemine yapılan vurgudur²⁷. Diğer bir ifadeyle radikal demokrasi, liberal demokrasinin içinde bulunduğu temsil krizini çözmeyi ve halkın karar alma süreçlerine daha etkin katılımını hedefleyen bir teoridir.

4.2. Radikal Demokrasi - Katılımcı Demokrasi Ayrımı

Gerek kavram bazında gerekse ilkeler bakımından “radikal demokrasi” ile “katılımcı kuram” çoğu kez birbirleriyle özdeşleştirilmektedir. Ortak özellik olarak her iki kavram da kamusal karar alma sürecine, çıkarı etkilenen herkesin katılabilmesi gerektiğini belirtir²⁸.

Önemle ifade etmek gerekir ki, çoğu kez birbirinin yerine kullanılan bu iki kavram öz bakımından birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Katılımcı model demokrasi kavramını katılımcılık, çoğulculuk, sivil toplum gibi değerlerle yeniden inşa eder. Yurttaşların demokratik faaliyetlerinin sadece seçime katılmakla sınırlı olmaması gerektiğini belirtir. Bu bakımdan vatandaşların sivil örgütler içerisinde aktif birer özne konumunda olması ve bu sayede kendisini ilgilendiren kararlarda söz sahibi olması gerektiğini savunur. Buraya kadar olan kısımda radikal demokrasiyle çelişen bir unsur yoktur. Asıl önemli olan, küresel dünyanın ortaya çıkardığı kimlik siyaseti ve farklılıklara dayalı çoğulcu taleplere katılımcı modelin çare olup olamayacağıdır²⁹.

Katılımcı model radikal demokrasiden farklı olarak, modern dönemin ürünü olan liberal temsili demokrasilerde olduğu gibi tek-tipleştirici bir anlayışla hareket etmektedir. Yani katılımcı demokrasi sadece türdeş yapılar için geçerli olup, farklılıkların siyasal yaşama katılmasına imkân tanımaz³⁰.

4.3. Radikal Demokrasiye Yöneltilen Eleştiriler

Radikal demokrasi teorisi ortaya atıldıktan sonra, sosyalist-marksist düşünceye mensup olanlarca yoğun biçimde eleştirilmiştir.

Radikal demokrasinin kendisini politika ve ekonominin ayrılığı ilkesi üzerinden tanımlaması ona yöneltilen eleştirilerin başında gelir. Bu bağlamda sosyalist-marksist düşünce, ekonomi politikası olmaksızın demokrasiye

²⁷ Okutan Ç., “Radikal Demokrasi ya da Demokrasiyi Derinleştirme Umudu”, s.93, İçinde (Şahin)

²⁸ Çal S., “Demokrasi ve Hukuk Üzerine”, *Zabunoğlu Armağanı*, Ankara Üniversitesi Yayınları No:316, s.270.

²⁹ Özdemir, s.81.

³⁰ İbid

yönelik tüm çabaların başarısız olacağını ileri sürmektedir. Sosyalist düşünce akımına göre, post-marksizmin sınıf anlayışından kopması tüm ekonomik yaklaşımları reddetmesine neden olmuştur. Böyle bir perspektif geliştiremeyen bir projenin ise, ekonomik düzlemdeki sömürü ve bağımlılık ilişkileri devam ederken, siyasal anlamda demokrasinin gelişeceğini düşünmesi gerçekçi görünmemektedir³¹.

Radikal demokrasiye yönelik bir diğer eleştiri ise sosyalist sınıf anlayışının ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu bakımdan post-marksist bir anlayış tarzıyla demokrasi ilkelerinin yeniden kurgulanmasının, işçi sınıfının mücadelesini engellemeye yönelik bir girişim olduğu yönünde görüşler mevcuttur³².

5. MÜZAKERECİ DEMOKRASİ

5.1. Kavram

Müzakereci demokrasi kapsamında “müzakere” kavramı, ilgili kimselerin kendilerini ilgilendiren herhangi bir meselede karar vermeden önce, birbirlerini ikna etmek ve ortak bir karara varabilmek için yapması gereken istişare sürecini ifade eder. Bu bağlamda müzakereci demokrasi, toplumu ilgilendiren meselelerle ilgili kararların böylesi bir tartışma süreci içerisinde alınması gerektiğini belirtir³³.

İnce'nin Dryzek'ten aktardığı üzere; müzakereci demokrasi, belli ilkelerini temsili demokrasi ile doğrudan demokrasiden alan, siyasal ve hukuki ilişkilerin merkezine “kamusal müzakere” kavramını koyan, meşruiyetini oylama faaliyetinde değil rasyonel müzakere sürecinde temellendiren ve liberal demokrasinin katılımcı bir anlayışla yeniden kurgulanmasını gerektiğine vurgu yapan bir anlayıştır. Müzakereci demokrasi (deliberative democracy) kavramı ilk kez Joseph M.Besette tarafından “*Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government*” adlı makalede kullanılmıştır³⁴.

5.2. Müzakere Süreci

Müzakere sürecindeki temel argümanlardan “ortak mesele” kavramı oldukça önemlidir. Bu süreçte tartışılacak meseleler nasıl belirlenecektir?

³¹ Gülenç K., “*Post-Marksizm, Radikal Demokrasi ve Eleştirileri*”, *Yeditepe'de Felsefe Dergisi*, İstanbul 2010, s.167-168.

³² Özdemir, s.84

³³ Erdoğan M., “*Müzakereci Demokrasi ve Sınırları*”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:2012/2 Güz, Sayı:22, s.27.

³⁴ İnce, s.88.

Benhabib'e göre; herkesin ortak çıkarı olarak kabul edilen meseleler, özgür ve eşit bireyler arasında, rasyonel ve adil biçimde yürütülen kolektif müzakerelerden kaynaklanmalıdır³⁵.

Peki, bu müzakere sürecine katılımımda esas alınacak ilkeler nelerdir? Iris Marion Young, bu süreçte katılımcıların her birinin öneri sunma ve eleştirme konusunda eşit fırsatlara sahip olması ve baskıdan bağımsız bir ortam yaratılması gerektiğini belirtir. Buna göre müzakere sürecinde hiç kimse belli önerileri kabul ettirme, zorlama veya tehdit etme eğilimi içerisinde olmamalıdır³⁶.

Müzakere sürecinde amaç belli bir ortak fayda değil, herhangi bir ortak faydayı bulmaktır. Yani burada ortak fayda kavramı bu sürecin neticesinde şekillenir, sürece katılanlar tarafından üretilir. Ortak fayda noktasında bir karara varılamazsa durum ne olacaktır? Bu durumda taraflar, birbirlerinin görüşlerine saygılı bir biçimde ihtilaflarıyla yaşamaya devam edecektir³⁷. Cohen, ortak bir karara varılamaması durumunda müzakere sürecinin yerini seçimin alacağını ve bu seçimde çoğunluğun aldığı kararların uygulanacağını ifade eder³⁸.

5.3. MÜZAKERECİ DEMOKRASİNİN İLKELERİ ve J. HABERMAS

Müzakereci demokraside olması gereken temel ilkeler yazarlar tarafından farklı şekilde dile getirilmiştir. Bu yazarların görüşlerine kısaca değinmek gerekirse; -Cohen eşitler arası özgür bir müzakere sürecinin varlığını şart koşar. Bu süreçte müzakereye katılanların bağımsız ve işbirliği içerisinde hareket etmesi gerektiğini belirtir. Müzakerenin sürekliliği de Cohen'in savunduğu önemli ilkelerden biridir³⁹. Greiff ise müzakerenin tartışma biçiminde gerçekleşmesi gerektiğini ifade eder. Ona göre müzakere herkese açık ve baskıdan uzak olmalıdır. Greiff, mantığa dayalı uzlaşmanın müzakere süreci için önemli olduğuna vurgu yapar⁴⁰.

Benhabib adil ve eşit bir süreç yaşanması gerektiği yönünde tavır ortaya koyar. Ona göre konuşma edimlerini başlatma, soru sorma vs. haklar bakımından herkes eşit olmalıdır. Belirlenen konuşma konularını herkesin

³⁵ Benhabib S., **Demokrasi ve Farklılık**, (Çev. Zeynep Gürata, Cem Gürsel), İstanbul, 1999, s.104-105.

³⁶ Young I. M., "*İletişim ve Öteki: Müzakereci Demokrasinin Ötesinde*", s.178. İçinde(Benhabib)

³⁷ Sitembölükbaşı, agm., s.148.

³⁸ İnce, s.91.

³⁹ İnce, s.90.

⁴⁰ Tunç, s.1129.

sorgulama hakkı bulunmaktadır, ayrıca müzakere konularına yönelik kısıtlamalara yer verilmemesi gerekir⁴¹.

Son olarak Keyman farklı kimliklerin bu süreçte yer almasını demokratik yönetimin bir gereği olarak görür. Ayrıca sivil toplum, süreçteki iletişimsel aklın önemli bir parçasıdır. Bu süreçte zıtlıklar yerini uzlaşmacı bir tavra bırakmalıdır⁴².

Görüldüğü üzere yazarlar müzakere konularının sınırlandırılması gerektiğine dair bir ilkeye yer vermemiştir. Benhabib liberal demokrasi anlayışından farklı olarak, bireysel hak ve özgürlüklerin de kamusal alanın kapsamı içerisinde olduğunu belirtir⁴³.

Bu ilkeler ışığında temellendirilen müzakereci demokrasiye öncülük eden isim ise, Jürgen Habermas'tır. Habermas, marksizmden esinlenen Frankfurt Okulu'nun ikinci kuşak temsilcisidir⁴⁴.

Habermas, demokrasinin hayata geçirilebilmesi için uzlaşmanın önemine ve gerekliliğine vurgu yapar. Ona göre müzakereci demokrasi neticesinde ortaya çıkacak kararın, tahakkümün olmadığı bir tartışma süreci sonunda alınması ve uzlaşmayı yansıtacak şekilde rasyonelleşmiş bir niteliğe sahip olması gerekir. Demokratik tartışma Habermas için 3 aşamadan meydana gelmektedir. İlki, uzlaşma yani ortak kültürel yönelimlerin belirlenmesi, ikincisi rakipleri karşı karşıya getiren çatışma ve son olarak çatışmanın hukuki çerçevesini oluşturan anlaşmadır⁴⁵.

Habermas, ileri sürmüş olduğu demokrasi modelinin yalnızca siyasi alanda değil aynı zamanda kültürel ve sosyal alanlarda da düşünülmesi gereken bir model olduğunu belirtir. Bu bağlamda sosyolojik bir içeriğe de sahip olan yurttaş kavramı ön plana çıkmaktadır. Ona göre yurttaş, bütün adına hareket eden bir temsilci sıfatını haiz değildir. Ayrıca ÖZALP'ın aktardığı üzere, "Yurttaşlar sistem içerisinde körü körüne hareket eden bağımlı değişkenler olarak da kabul edilemez"⁴⁶. Sonuç olarak, müzakereci kuramda yurttaş kavramı, kendilerini ilgilendiren konularda herkes gibi özgür ve bağımsız olarak müzakereye katılma hakkına sahip bireyleri ifade eder.

⁴¹ Benhabib, s.105.

⁴² Özdemir, s.86.

⁴³ Üstüner F., "Radikal Demokrasi: "Liberalizm mi, demokrasi mi? Evet, Lütfen!", **ODTÜ Geliştirme Dergisi**, Aralık 2007, s.324.

⁴⁴ Akyüz H., "Eleştirel Toplumsal Kuram ve Jürgen Habermas", **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Yıl:2004, Sayı:10, s.2.

⁴⁵ Güriz A., **Feminizm, Postmodernizm ve Hukuk**, Ankara, 1997, s.95.

⁴⁶ Özalp, s.9.

Demokrasinin üç normatif modeli olduğunu kabul eden Habermas, bunları liberal, cumhuriyetçi ve kendisinin öncülüğünü yaptığı müzakereci demokrasi modeli olarak ifade eder. Habermas, müzakereci modelin liberal model ile cumhuriyetçi model arasında yer aldığını belirtir. Bu bağlamda temel hak ve özgürlüklerle ilgili anayasal bir çerçeve oluşturması, çoğunluğun yönetimi, temsil ve usule dayalı hakkaniyet gibi kazanımlardan dolayı liberalizmi, müzakereci boyutu ve kamusal alana atfettiği önem bakımından da cumhuriyetçi modeli önemser. Buradan da anlaşıldığı üzere Habermas, uzun bir geçmişe sahip olan demokratik gelenekleri küçümsemekten kaçınır⁴⁷.

Müzakereci demokrasi kuramında kamusal alan kavramı oldukça önemlidir. Bu akımın en önemli temsilcisi olan Habermas, kamusal alanı şöyle tanımlar: “*Özel şahısların kendilerini ilgilendiren ortak bir mesele etrafında akıl yürüttükleri, rasyonel bir tartışma içine girdikleri ve bu tartışmanın neticesinde o mesele hakkında ortak kanaati, kamuoyunu oluşturdukları süreç, araç ve mekânların tanımlandığı alandır*”⁴⁸. Habermas, kamusal alanı, toplumun bütününe etkileyen meselelerin ortaya çıkarıldığı, tartışıldığı ve yorumlandığı bir zemin olarak görür. Müzakereci (sorgulayıcı) demokrasi kuramında, halkın karar alma süreçlerine katılımıyla gerçekleştirilen “kamusal iletişim mekânının” varlığı, demokratik yönetimler için zorunluluk arz eder. Bu bakımdan kamusal iletişim mekânının temellendiği ilkeler şu şekilde özetlenebilir⁴⁹:

-Kamusal alan, olabildiğince çok sayıda insanın erişimine açık olan ve çeşitli toplumsal deneyimlerin paylaşılabilirdiği bir formu gerekli kılar.

-Farklı düşünceler ve görüşler rasyonel bir tartışma içerisinde karşı karşıya gelmektedir.

-Kamusal alanın temel görevi, hükümet politikalarının sistemli ve eleştirel biçimde denetlenmesine yönelik olmalıdır.

Habermas’ın kamusal alan anlayışı diğer modellere göre farklılık gösterir. Bunun en önemli nedeni, ekonomi dışı gönüllü birliklerin oluşturduğu kamusal alanın varlığıdır. Habermas’ın kamusal alanında; kültür dernekleri, medya, sendikalar, tartışma kulüpleri ve vatandaş forumları yer alırken, firmalar, şirketler, iş dünyasına vs. yer yoktur⁵⁰.

⁴⁷ Bayram A. K., “*Topluluk, İktidar İlişkileri, Birey ve Müzakereci Demokrasi*”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl:16, Sayı:61-62, 2011, s.113.

⁴⁸ Yüksekbaşı Ü., **Habermas ve Kamusal Alan: Burjuva Kamusal İlkesinden İletişimsel Kamusal Geçiş**, İstanbul, 2012, s.89.

⁴⁹ Kaya Erdem, s.13.

⁵⁰ Sunay, s.57.

Müzakereci demokrasi modelinde liberal demokrasiden farklı olarak; demokrasinin merkezinde bireysel oy verme işlemi değil, kamusal alanda ortaya konan düşünceler yer alır. Bu bağlamda düşüncelerin özgürce ifade edilebilmesine dayalı demokratik teori, salt oy verme merkezli demokratik teorinin yerini alır. Oy verme merkezli görüşlerde demokrasi sabit tercihler ve çıkarlar arasında sıkışmıştır. Oysa müzakereci demokraside önemli olan oy verme öncesindeki kanaat ve irade oluşumunun iletişimsel süreçleridir⁵¹. Habermas'ı bu anlamda ayırt edici kılan, kendi ilkelerini ortaya koyduğu modelin fiilen uygulanabilirliğinden ziyade, ortak meseleler üzerine çözüm arayan, tartışan, farklılıklara ait düşünceleri dışlamayan ilkeleri benimsemesidir⁵².

Çıkara dayalı demokrasi modelinde bireyler kendi çıkarları için seçimlere katılma eğilimi gösterirler. Yani burada demokratik karar almanın amacı, hangi politikanın ne kadar sayıda insana hizmet edeceğiyle alakalıdır. Bu yüzden de her birey kendi çıkarlarını tanımlar ve bu doğrultuda oy kullanır. Oysa müzakereci modelde amaç ortak yararı tartışmaktır. Yurttaşlar kendi özel çıkarlarını en üst düzeye çıkarmak yerine, kamusal müzakere aracılığıyla kamusal amaca hizmet edecek şekilde tercihlerini belirler⁵³.

1980'li yıllarda ortaya çıkan radikal demokrasi hareketi temelde iki bileşenden oluşmaktadır. Bunlardan biri müzakereci demokrasi, diğeri ise agonistik demokrasi teorisidir. Her iki model de liberal kurumlardaki meşruiyet krizini çözme hedefindedir; ancak farklı ilke ve usulleri benimserler. Buna göre, müzakereci demokrasi anlayışının konsensusa ulaşmak amacıyla olduğunu söyleyen agonistler, kaçınılmaz biçimde farklı kimliklerin dışlanacağını belirtirler. Agonistler kimlik ve farklılık arasında çözümsüz bir paradoks olduğunu iddia ederler. Demokrasinin de bu gerçeklik üzerine inşa edilmesi gerektiğini söylerler. Ayrıca müzakereci demokrasinin siyasi iktidarı bertaraf etme düşüncesine karşı, agonistler buna karşı çıkar. Agonistik demokrasi, iktidarın bertaraf edilmesini değil, demokratik değerlere daha fazla uyan iktidar biçimlerinin varlığını hedefler⁵⁴.

5.4. YEREL YÖNETİMLERDE MÜZAKERECİ DEMOKRASİ

Tarihsel süreç içerisinde, demokrasiye katkı bağlamında, yerel yönetimler önemli bir görev üstlenmiştir. Peki, yerel yönetimlerin demokratik olma gibi bir zorunluluğu var mıdır? John Stuart Mill bu soruya olumlu yanıt

⁵¹ Erdoğan, *Müzakereci Demokrasi*, s.31.

⁵² Özalp, s.11.

⁵³ Young, s.175-176.

⁵⁴ İnce, s.89.

vermektedir. Mill, demokrasi ve yerel yönetimler arasında doğrudan ve zorunlu bir ilişki bulunduğunu ifade eder. Ona göre halk vergi ödediğine göre ulusal düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de alınan kararlar bakımından söz sahibi olmalıdır. Bunun yanında, yerel yönetimlerin gerek demokrasinin kurulmasında gerekse sağlam bir zeminde uygulanmasında okul görevi üstlendiğini ifade etmektedir⁵⁵.

Yerel yönetimlerde müzakereci demokrasinin nispeten uygulanabilmesine olanak sağlayan kurum *kent konseyidir*. Kent konseyleri 5393 sayılı Belediye Kanununun 76. maddesinde düzenlenmekle birlikte, bu kurumla ilgili Kent Konseyi Yönetmeliği de bulunmaktadır. Kent konseyleri, vatandaşların karar alma süreçlerine katılması, yerel demokrasiyi güçlendirmesi, yerel halkı bir araya getirmesi ve onlar arasında fikir teatisine olanak sağlaması açısından oldukça önemlidir. İlgili kanun maddesinde de sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın, saydamlığın, hesap sorma ve hesap vermenin, nihayet katılım ilkesinin önemine değinilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında kent konseyinin kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, siyasi partiler, üniversiteler vs. sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluştuğu ifade edilmiştir. 76. maddenin üçüncü fıkrasında ise, kent konseyinde oluşturulan görüşlerin belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır.

Yerel birimlerde bir diğer katılım şekli, 5393 sayılı Belediye Kanununun 77. maddesinde yer alan *belediye hizmetlerine gönüllü katılımıdır*. Bu maddede belediyenin sağlık, eğitim, spor, çevre vs. hizmetlerinde gönüllü kişilerin katılımını sağlamaya yönelik programlar uygulaması gerektiği yönünde hüküm yer almaktadır.

Uluslararası alanda konunun önemine değinecek olursak, Avrupa Konseyi'nin hazırladığı Avrupa Kentsel Şartı-1'in "Halk Katılımı ve Kent Yönetimi" bölümünde, halk katılımının yerel düzeydeki önemine vurgu yapılmıştır.

Yerel yönetimlerin hizmetlerini yerine getirebilmesi için zaman zaman mali sıkıntıya düştüğü de görülmektedir. Bu sıkıntıların giderilebilmesi anlamında da kent konseyi ve kent dinamiklerinin yönetime katılması sağlanmalıdır⁵⁶.

⁵⁵ Kaypak Ş., "Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi", *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt:8, Sayı:17, 2012, s.176.

⁵⁶ Kaypak., s.189.

5.5. MÜZAKERECİ DEMOKRASİNİN KURUMSALLAŞMASI YÖNÜNDE ORTAYA ATILAN DÜŞÜNCELER

Müzakereci demokrasinin kurumsallaşmasına yönelik ortaya atılan düşüncelerden “Vatandaş Jürileri” kuramı, Smith ve Wales tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram, müzakereci demokrasinin kapsayıcılık, müzakere ve vatandaşlığa ilişkin ilkeleri esas alır. Vatandaş Jürileri kuramı, gelişigüzel seçilmiş bir grup vatandaşın belli bir konuyu müzakere etmek üzere bir araya gelmesiyle oluşur⁵⁷.

Evans ve Boyte ise “Serbest Alanlar” olarak nitelendirdikleri teorilerinde, herkese açık tartışma ortamlarının oluşturulmasını öngörürler. Burada insanlar açık ve katılımcı bir karakterde daha derin bir grup kimliğine kavuşur. Ayrıca toplumla ilgili yetenekleri ve işbirliği değerlerini öğrenirler. Serbest alanlar, insanların geçmişten gelen kimliklerini ve günlük yaşantılarını demokratik bir tarza dönüştürmeyi hedefler. Serbest alanlar aracı kurumlar olarak işlev görür, şöyle ki; bu kurumlar bireyin özel dünyası ile devlet arasında bulunan ve kar amaçlı olmayan dini mabetler, okullar gibi hizmet kuruluşları aracılığıyla uygulamaya konulur⁵⁸.

“Vatandaş Birlikleri” ise müzakereci demokrasinin kurumsallaşmaya yönelik bir diğer modelidir. Bu birlikler, vatandaş temelli kuruluşlar olarak bütün vatandaşlara açıktır. Ayrıca siyasi partilerden uzak ve bağımsız bir şekilde faaliyet gösterir. Vatandaş birliklerinin amacı, vatandaşların öncelikli sorunlarının tespit edilerek bunlar üzerinde müzakere yapılmasıdır. Müzakereler neticesinde ortaya çıkan gerekli öneriler doğrultusunda ilgili karar mekanizmalarını etkilemek de bir diğer amaçtır. Bu sayede vatandaşların gündemdeki gelişmelere yakın tutulması, yerel yönetim üzerinde denetim kurulması, politika konularının kamu görevlileriyle tartışılması gibi hedeflere de ulaşılmış olacaktır. Bu birlikler vatandaşları eğiterek onlara önderlik vasfını kazandırmayı amaçlar⁵⁹.

Müzakereci demokrasinin pratikte uygulanma şekline yönelik ilkeler içeren bu görüşler, müzakereci demokrasinin zayıf yönlerini görmemiz açısından da önem arz etmektedir.

6. MÜZAKERECİ DEMOKRASİYE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Müzakere sürecinde konu bakımından bir sınırlandırmanın olmaması liberal yazarlar tarafından kabul görmemektedir. Bu bağlamda Rawls, kamusal aklın kullanılmasının bütün siyasi sorunlar için geçerli olmadığını

⁵⁷ Sitembölükbaşı, s.154.

⁵⁸ İbid

⁵⁹ Sitembölükbaşı, s.155.

ifade etmiştir. Rawls'a göre, siyasi meselelerden yalnızca anayasal esaslar ve temel adalet sorunları kamusal tartışma kapsamına girmelidir. Ayrıca her konunun tartışılabilmesi düşüncesi bireysel özgürlükler bakımından kaygı verici sonuçlar doğurabilir⁶⁰.

Pennington yapılmış olan birçok araştırma sonucunda, bilgi sağanağı altında kalan grupların müzakere öncesi görüşlerini pekiştirme eğilimine girdiklerini ifade etmiştir. Diana Mutz ise yaptığı araştırmalar neticesinde müzakereci demokrasi için gerekli olan açık düşüncelilik ve hoşgörüyü gösterenlerin siyasi aktivistler değil, aktif politikadan kaçınma eğilimindeki kişiler olduğunu belirtmiştir. Mutz, siyasi aktivizme girenlerin partizan ve hoşgörüsüz ve "kesin inançlı" kişiler olduğunu belirtir. Bu kimselerin tartışmaya giren farklı görüşlere karşı radikal bir tutum takınması daha muhtemeldir⁶¹.

Bir diğer eleştiri de müzakereci kuramın eşitlik anlayışına yöneliktir. Müzakereci demokrasi kuramcıları, siyasal ve ekonomik gücü bir tutmanın konuşmacılara eşit bir ortam sağlayacağını varsayar. Oysa insanların siyasal ve ekonomik eşitlikten yoksun olması, onların eşitlik ilkesinin zedelenmesi için tek neden değildir. Bunun dışında; içselleştirilmiş duygular, kimi insanların konuşma üslubunun değersiz görülmesi veya aksine üslubunun yüceltilmesi gibi durumlar da eşitlik faktörünü doğrudan etkiler. Müzakerenin eşit konuşmacılar arasında yapılması hedefleniyorsa, siyasal ve ekonomik güç dengesizliklerinin yanında, kültürel farklılıkların da ortadan kaldırılması gerekir⁶².

Müzakereci demokrasinin teoride ortaya koymuş olduğu eşitlik ilkesinin uygulamada nasıl hayata geçirileceği bir diğer merak konusudur. Sonuç olarak müzakereci modelde teorik olarak bir eşitlik kavramı mevcut olsa dahi cinsiyet, kültür, ırk gibi farklılıkların aynı ortamda ve eş zamanlı olarak hayata geçirilmesi, uygulamada pek mümkün görünmemektedir⁶³.

Müzakereci demokrasiye karşı yöneltilen bir başka eleştiri, bu modelin katılımında gönüllülük prensibini kabul etmesine yöneliktir. Bu bakımdan müzakereci demokrasinin meşruluğuna kimi yazarlarca şüpheyle yaklaşmıştır. Bilindiği üzere müzakereci demokrasi bireylerin müzakereye katılımı konusunda özgürlüğün ve eşitliğin önemine vurgu yaparken aynı

⁶⁰ Sunay, s.60.

⁶¹ Erdoğan, *Müzakereci Demokrasi*, s.36-37.

⁶² Young, s.178.

⁶³ Özalp, s.9.

zamanda katılımın gönüllü olması gerektiğini belirtir. Müzakereye katılımın gönüllü olması, katılımın düşük olmasına veya zamanla düşmesine yol açabilecek ve bu nedenle kapsamlılık ilkesinin zarar görmesi söz konusu olabilecektir⁶⁴. Sonuç olarak, düşük katılımlı bir müzakere sürecinde alınacak kararların, bu sürece katılmayan çoğu insanı etkileyecek olması, bu demokrasi türünün meşruluğuna yönelik ciddi şüphelere yol açmaktadır.

Müzakereye katılacak kimselerin niteliğine ilişkin de birtakım soru işaretleri bulunmaktadır. SİTEMBÖLÜKBAŞI haklı olarak şu soruyu gündeme getirir⁶⁵: *Gerçeklere nüfuzu daha kısıtlı olan eğitim düzeyi düşük kimselerle, akılcı tartışmayı daha rahat yürütebilecek eğitim düzeyi yüksek olanlar nasıl ortak paydada buluşacaktır?* Benzer şekilde, müzakereci demokrasi, tartışmaya katılan kimselerin ön yargılardan ve duygusallıktan uzak olduğunu varsayar. Oysa müzakereye katılan kişilerin bu niteliklere sahip olacağı konusunda kesinlik bulunmamaktadır⁶⁶.

YOUNG ise, müzakereci demokrasi anlayışının tarihsel açıdan kökenlerine inerek dışlamacı bir yapıya sahip olabileceğini belirtir. YOUNG'a göre *müzakereci iletişim modeli Batı'nın özgül kurumsal bağlamlarından kaynaklanır: Bilimsel tartışma, modern parlamentolar ve mahkemeler*. Bu kurumlar burjuva devriminin egemen kurumlarından bazılarıdır. Ancak söz konusu kurumlar aydınlanma döneminden beri erkek egemen kurumlar olmuşlardır; sınıf ve ırk ayrımının olduğu toplumlarda ise beyaz ve üst sınıf egemenliğine dayalı kurumlar olarak işlevlerini yerine getirmişlerdir⁶⁷.

Bilindiği üzere Habermas'ın müzakereci demokrasi modelinde, farklı sınıflara mensup bireylerle diğer bireyler eşit haklara sahiptir. Ancak burada farklılıkların kamusal alanda neye göre ve nasıl tanımlanacağı konusu ciddi bir sorun teşkil etmektedir⁶⁸.

Müzakereci demokrasi kuramı, müzakere sürecinin çatışan değerlere sahip bireyler arasında uzlaşmacı anlayışı teşvik ettiğini iddia etmektedir. Oysa kimi yazarlar bu sürecin mutabakat üretmek yerine çatışmayı teşvik edebileceğini vurgular. Müzakere neticesinde kararlar nihayet çoğunlukla alınacaktır. Sözü edilen kararların herkesi –doğal olarak azınlıkta kalanları da– bağlayıcı nitelikte olması toplumsal çatışmayı da beraberinde getirebilir⁶⁹. Bu

⁶⁴ Tunç, s.1129.

⁶⁵ Sitebölükbaşı, s.157.

⁶⁶ Tunç, s.1130.

⁶⁷ Young, s.178.

⁶⁸ Özalp, s.9.

⁶⁹ Erdoğan, *Müzakereci Demokrasi*, s.35-36.

durum özellikle müzakereye katılan farklı kültür gruplarında kendini gösterir. Bireyler kendi kültürlerine bağlılık konusunda tavizkar olamayacakları için başka kültürlerin düşüncelerini ortak bir potada eritmek anlayışını reddedebilirler.

Sonuç olarak müzakereci demokrasi; eşitlik, tarafsızlık, bağımsızlık, özgürlük gibi temel kavramlarla ilintilidir. Yani müzakereci demokrasi birden fazla idealin bir arada olduğu ilkeler bütünüdür. Bu ilkeler söz konusu süreçte kolektif olarak gerçekleşmek durumundadır; aksi halde müzakerecinin meşruiyetine şüpheyle yaklaşılacaktır.

SONUÇ

Halkın kendini ilgilendiren kararlara aktif olarak katılması demokrasinin en temel prensiplerinden birisidir. Bu husus aynı zamanda demokrasinin ahlaki yönünü de oluşturur.

Tarihsel süreçte doğrudan demokrasinin uygulanma imkânı ortadan kalkınca “temsil” kavramı gündeme gelmiş ve bu kavram yurttaş iradesinin yönetime yansması bakımından bir çare olarak düşünülmüştür. Bunun neticesinde de günümüzde demokrasiyi benimsemiş birçok ülkede halen uygulanmakta olan liberal demokrasi kavramı ortaya çıkmıştır. Temsil sistemine dayanan liberal demokrasi özgürlük ve eşitliğe atfettiği önemden dolayı uzun yıllar boyu geçerliliğini sürdürmüştür.

1970’li yıllarda post-modern yaklaşımların ortaya çıkmasıyla modern anlayış ve bu anlayışın bir ürünü olan liberal demokrasinin meşruluğu sorgulanmaya başlanmıştır. Liberal demokrasilerde halkın yönetime sadece seçimler aracılığıyla katılması artık günümüzde değerini yitirmiş görünmektedir. İşte tam bu noktada, halkın gerçek anlamda yönetime katılımını öngören radikal demokrasi kavramı ön plana çıkmaktadır.

Radikal demokrasi kuramlarından biri olan müzakereci demokrasi kavramı, insanların kendilerini ilgilendiren meselelerle ilgili alınan kararlarda söz sahibi olmasını amaçlar. Bu bağlamda insanların müzakere sürecine katılımı noktasında sınıf, ırk, cinsiyet vb. ayrımlar yapılmaması, müzakereci demokrasinin en temel özelliklerinden biridir. Benzer şekilde, müzakere sürecinde üzerinde durulacak konu bakımından da herhangi bir sınırlama söz konusu değildir. Sonuç olarak müzakereci demokrasi, gerek sürece katılan kişiler bakımından, gerekse süreçte ele alınacak konunun belirlenmesi bakımından bir sınırlama öngörmemektedir.

Ulusal düzeyde uygulanması mümkün görünmeyen müzakereci demokrasinin, yerel yönetimlerde daha etkili bir biçimde uygulanacağı kabul

edilmektedir. Günümüzde yerel yönetimlerde demokrasi kavramına atfedilen önemin giderek arttığı göz önüne alınırsa, müzakereci demokrasinin bu sürece yapacağı katkı son derece önemlidir.

Müzakereci demokrasinin uygulamada ciddi sorunlarla karşı karşıya kalacağı ifade edilmektedir. Her ne kadar müzakereci demokrasi kuramının işlerliğine bir takım eleştiriler yöneltilmiş olsa da, bu durum bu kuramın uygulanamayacağı anlamına gelmez. Kaldı ki günümüz liberal demokrasisinin de benzer şekilde yoğun eleştirilere maruz kaldığı unutulmamalıdır.

Son söz olarak günümüzde teknolojik ilerlemelerin de varlığı göz önüne alındığında, insanların devlet yönetimine aktif katılımı ve bu katılımın etkili sonuçlar doğuracağı düşünülebilir. İnsanların düşüncelerini özgürce ifade edebildiği bir “kamusal alan formu” kurulabilir ve ülke yönetiminde yahut idari yönetimlerde görev alanların bürokratların-idarecilerin bu forumda yer almasına olanak sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Hüseyin, “Eleştirel Toplumsal Kuram ve Jürgen Habermas”, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl:2004, Sayı:10, s.1-10.
- BAYRAM, Ahmet Kemal, “Topluluk, İktidar İlişkileri, Birey ve Müzakereci Demokrasi”, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl:16, Sayı:61-62, 2011, s.111-120
- BENHABİB, Seyla, Demokrasi ve Farklılık, (Çev. Zeynep Gürata, Cem Gürsel), Mart 1999.
- ÇAL, Sedat, “Demokrasi ve Hukuk Üzerine”, Zabunoğlu Armağanı, Ankara Üniversitesi Yayınları, No:316, s.221-313.
- ERDOĞAN, Mustafa, “Müzakereci Demokrasi ve Sınırları”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2012/2 Güz, Sayı:22, s.25-43.
- ERDOĞAN, Mustafa, Anayasal Demokrasi, 10.Basım, Eylül 2013.
- EROĞUL, Cem, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, 2.Baskı, Ekim 1999.
- GÜLENÇ, Kurtul, “Post-Marksizm, Radikal Demokrasi ve Eleştirileri”, Yeditepe’de Felsefe Dergisi, İstanbul 2010, s. 138-186.
- GÜRİZ, Adnan, “Feminizm, Postmodernizm ve Hukuk”, AÜHFD, No:521.
- HOLDEN, Barry, Liberal Demokrasiyi Anlamak, (Çev. Hüseyin Bal) Mart 2007.
- İNCE, Murat, “Çağdaş Siyaset Felsefesinde Agonistik Politika”, Doktora Tezi, Ankara 2011.
- KAYA ERDEM, Burcu, “Radikal Demokrasi Kuramı Bağlamında Yeni Medyanın Geleceği: Wikileaks Örneği”, İletişim Fakültesi Dergisi, s. 5-24.
- KAYPAK, Şafak, “Yerel Yönetimlerde Katılımcı/Müzakereci Demokrasi Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi”, Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi”, 2012, s.171-196.
- NALBANT, Atilla, “Tarihsel Bağlamıyla Demokrasi ve Cumhuriyet Kavramları ya da Atina Demokrasisi ile Roma Cumhuriyetinin İdeolojik ve Kurumsal Yapıları”, Argumentum Dergisi, Ocak 1992, Yıl:2, Sayı:18, s. 269-275.
- OKUTAN, Çağatay, “Post Marksist Düşüncede Radikal Demokrasi Projesi”, Liberal Düşünce Dergisi, Cilt:11, No:41-42, Kış-Bahar 2006, s. 87-99.
- ÖZALP, Ahmet, “Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği Ve Müzakereci Demokrasi” s. 1-14.
- ÖZDEMİR, Gürbüz, “Farklılıkların Kesiştiği Coğrafyalar İçin Bir Öneri: Radikal Demokrasi” Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, Yıl 2013, Cilt:20, Sayı:1, s. 73-93.
- SİTEMBÖLÜKBAŞI, Şaban, “Liberal Demokrasinin Çıkmazlarına Çözüm Olarak Müzakereci Demokrasi”, Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi (10) 2005, s. 139-162.

SUNAY, Reyhan, “Cumhuriyetçi-Liberal-Müzakereci Kamusal Alan Modelleri ve Türkiye’de Kamusal Alanın Gelişimi”, SUHF Dergisi, Cilt 10, Sayı 3-4, Yıl 2002 s. 51-78.

ŞAHİN, Bican, Demokrasi Teorisinde Güncel Tartışmalar, 2008.

TUNÇ, Hasan, “Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, Y.2008, Sayı:1-2, s. 1113-1132.

ÜSTÜNER, Fahriye, Radikal Demokrasi: “Liberalizm mi, demokrasi mi? Evet, Lütfen!”, ODTÜ Geliştirme Dergisi, Aralık 2007, s. 313-336.

YILMAZ, Aytekin, Çağdaş Siyasal Akımlar (Modern Demokraside Yeni Arayışlar), Eylül 2001.

YÜKSELBABA, Ülker, Habermas ve Kamusal Alan: Burjuva Kamusal Alan İlkesinden İletişimsel Kamusal Alan Geçiş, İstanbul, Temmuz 2012.

